

Enskild motion

Motion till riksdagen 2016/17:1803

av **Karin Svensson Smith (MP)**

Definition av begreppet hållbar utveckling

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag till en distinkt definition av begreppet långsiktigt hållbar utveckling utifrån ett övergripande mål om att avvärja hot mot jordens livsuppehållande system och tillkännager detta för regeringen.

Hållbarhetsbegreppet i politiken

Flera regeringsförklaringar har uttryckt ambitionen att Sverige ska bli ett föregångsland i omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle. I en regeringsförklaring sägs att Sverige redan är ett sådant föregångsland. Begreppet hållbar utveckling finns med i grundlagen sedan 2003, regeringsformen 1 kap. 2 §: ”Det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer.” Ett stort antal propositioner innehåller formuleringar med innebörden att utvecklingen ska ställas om och bli långsiktigt hållbar. I år finns t ex hållbarhetsbegreppet med när regeringen uttrycker en ambition om att Sverige ska vara ledande i genomförandet av Agenda 2030. FN:s generalförsamling antog i september 2015 en agenda om 17 hållbarhetsmål som omfattar samtliga länder och som gäller fram till 2030. Dessa mål avlöser millenniemålen och ska vara en ny agenda för global hållbar utveckling och en bättre värld för alla. Regeringen anser att Sverige har ett bra utgångsläge och vårt arbete med agendan ska stärka en hållbar utveckling i Sverige, men också i resten av världen. Regeringen tillsatte i mars 2016 en delegation för Sveriges genomförande av Agenda 2030. I uppdraget ingår bland annat att göra en kartläggning och bedömning av i vilken utsträckning som Sverige uppfyller agendans mål och delmål, lämna förslag till övergripande handlingsplan för Sveriges genomförande, samt sprida information om goda exempel på området för social, ekonomisk och miljömässigt hållbar utveckling och verka för att dessa ges uppmärksamhet.

Naturvårdsverket föreslog i den fördjupade utvärderingen av miljömålssystemet 2015 att regeringen bör göra samlade konsekvensanalyser avseende miljömålen, politiken för global utveckling och de globala hållbarhetsmålen för alla förslag som tas

fram i Regeringskansliet. I rapporten påtalar Naturvårdsverket att generationsmålet och miljö kvalitetsmålen ytterst handlar om att ställa om samhället till en hållbar utveckling.

Orden hållbar, miljö, ekologi är flitigt använda i svensk text. Sverige har förmodligen världsrekord på att använda begreppet hållbar utveckling. Men om Sverige verkligen är ett föredöme i praktisk handling eller ej beror givetvis på vad som avses.

Renässans för hållbarhetsbegreppet

Inte bara inom den statliga sfären har hållbarhetsbegreppet fått en renässans. Hösten 2015 förvärvades Miljöaktuellt av Bonnier Business Media för att i april fusioneras med konkurrenten Miljörapporten som Bonnier Business Media sedan tidigare ägde en majoritet i. I april 2016 gick de båda varumärkena upp i det nya gemensamma namnet Aktuell Hållbarhet som beskriver sig som Nordens största och ledande kunskaps- och medieföretag inom miljö, hållbarhet och CSR.

Hållbarhet i vetenskaplig litteratur

Man vad avses då med begreppet hållbar utveckling? På KTH:s hemsida finns en tänkvärd kommentar: ”Hållbar utveckling är ett begrepp som alla känner till. Trots detta är det ofta frustrerande svårt att sätta fingret på vad begreppet egentligen innebär. Hållbar utveckling är ett begrepp som används för att peka ut en önskvärd samhällsutveckling.”

Björn Forsberg är en av de forskare som försökt reda ut hållbarhetsbegreppet och dess betydelse för samhällsutvecklingen. Det gör han i en doktorsavhandling från 2002 med titeln: ”Lokal Agenda 21 för hållbar utveckling. En studie av miljöfrågan i tillväxksamhället.” Syftet med studien är att problematisera hållbar utveckling som politisk utmaning, samt att analysera förutsättningarna att lokalt genomföra politik för hållbar utveckling. Målet att generera ekonomisk tillväxt beskrivs ofta i termer av en överideologi i vår tid (se t.ex. Daly 1992, von Wright 1993, Giddens 1996) och är enligt Forsberg att nå hållbarhetsmålen.

Ett försök att ge hållbarhetsbegreppet en mer fruktbar uttolkning är att dela in det i två sorters hållbarhet: svag och stark. Stark hållbarhet innebär att samhället inte tär på naturresurserna, medan de som förordar svag hållbarhet nöjer sig med att samhällets totala kapital inte minskar.

I Trends in Ecology and Evolution Vol.22 No.12 finns en artikel från ett antal forskare (Joern Fischer, Adrian D. Manning, Will Steffen, Deborah Rose, Katherine Daniell, Adam Felton, Stephen Garnett, Ben Gilna, Rob Heinsohn, David B. Lindenmayer, Ben MacDonald, Frank Mills, Barry Newell, Julian Reid, Libby Robin, Kate Sherren and Alan Wade) som föreslår att hållbarhet bör ses som en hierarki med överväganden där de biofysiska gränserna på jorden sätter klara gränser inom vilka uppfyllande av de ekonomiska och sociala målen måste hålla sig. Forskarna konstaterar att trots alla beslutade åtgärder och ansträngningar visar i princip alla indikatorer på olika nivåer i samhället att den faktiska utvecklingen att mänskligheten flyttar sig längre från det som rimligen kan avses med en hållbar framtid snarare än att närma sig det. Artikeln diskuterar det ökande hållbarhetsgapet. För första gången i mänsklighetens

historia påverkar våra aktiviteter de livsuppehållande funktionerna och jordens förmåga att tillhandahålla förhållanden där arter långsiktigt kan överleva inte längre kan tas för given. Nästan hälften av landarealen är så transformerad av mänskliga aktiviteter med negativa konsekvenser för biologisk mångfald, näringskedjor och jordförhållanden. Ungefär 75 % av alla fiskbestånd är överexploaterade och i vissa fall utrotade för alltid. Mycket kväve har fixerats genom framställning av gödning och luftföroreningar från förbränning av fossil energi har sprits över hela jordklotet. Klimatet håller på att förändras från sina kända variationer och detta får allt allvarligare konsekvenser för såväl människor som annat liv på jorden. Brist på drickbart vatten är ett ökande problem i stora delar av världen samtidigt som extremväder leder till översvämningskatastrofer för allt fler. Försäkringsbolagens statistik kan inte missförstås. Hållbarhet är inte ett relativt begrepp eftersom de biofysiska gränserna för att upprätthålla liv på jorden är absoluta. Märkligt nog behöver det påpekas att mänskliga samhällen inte kan fungera utan de livsuppehållande systemen jorden förser oss med idag.

Hållbarhetsbegreppets politiska bakgrund

Begreppet hållbar utveckling myntades i samband med ”Our Common Future”, Brundtlandkommissionens rapport 1987, där det konstaterades att den nuvarande ekonomiska utvecklingen är ohållbar. Den miljööförorening som nuvarande ekonomiska utveckling resulterar i har gått så långt att jordens livsuppehållande system hotas. Förbrukningen av naturresurser överstiger med bred marginal tillväxten av desamma. Produktions- och konsumtionsmönster är inte varaktigt hållbara, särskilt inte i industriländer som svarar för merparten av de föroreningar som sprids.

Efter diskussion om Brundtlandkommissionens rapport beslöt FN:s generalförsamling att ordna en konferens i Rio de Janeiro 1992 med huvuduppgift att göra en plan för den omställning som måste ske om utvecklingen ska bli hållbar. Resultatet blev Agenda 21, en handlingsplan för det 21:a århundradet. Målet sades då vara att skapa en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Även om fokus i Agenda 21 är miljöömställning, så innehåller begreppet också en social dimension. I Riodokumentet definierades den som klyftan mellan rika och fattiga länder. Denna orättvisa relation måste förändras om utvecklingen ska bli långsiktigt hållbar. Detta är alltså utgångspunkten för vad en hållbar utveckling innebar då det myntades i internationella politiska sammanhang.

Oklart förhållande mellan ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter av hållbarhet

Sedan dess har det i Sverige hängts på diverse ytterligare dimensioner med mer eller mindre klar innebörd: social, ekonomisk och kulturell hållbarhet. I takt med varje ny utvidgning av begreppet har betydelsen minskat. En enkel sökning på begreppet hållbar utveckling på internet ger många miljoner träffar. Den flitiga användningen av begreppet hållbar utveckling är lättförståelig. Vem vill bli förknippad med en ohållbar

utveckling? Det finns emellertid ingen nu gällande distinkt definition i det politiska livet som vanligtvis förknippas med hållbar utveckling. Vid förfrågan menar en del helt sonika att hållbar utveckling är utveckling som varar länge. Begreppet hållbar utveckling riskerar utan en distinkt och allmänt vedertagen definition att vara meningslös politisk klyscha.

Hur ska det tolkas när Moderaterna säger att hållbar utveckling innebär att det måste finnas en balans mellan de ekonomiska, sociala och miljömässiga kraven? Det låter som att miljökraven ska anpassas till ekonomiska och sociala faktorer; de facto en återgång till tiden före Riokonferensen. Och hur ska man tolka innebörden av den svenska regeringens mål inom ett för utvecklingen så centralt område som den ekonomiska politiken? Där anges att det främsta målet är full sysselsättning och hög och uthållig tillväxt. Uthållig tillväxt – betyder det att den ekonomiska utvecklingen ska bygga på slutna kretslopp och bevarande av biotoper?

Det är en omöjlighet att olika partier skulle kunna enas om hur social och ekonomisk hållbarhet ska definieras. När Vänstern hävdar att minskade klasskillnader är en förutsättning för ekonomisk hållbarhet, så hävdar kanske högern motsatsen. Ska social hållbarhet ses i ett nationellt eller internationellt perspektiv? Dessa diskussioner tar tid och kraft från det som borde vara utgångspunkten: att genomdriva konkreta förändringar som minskar miljöbelastningen. Uppdelningen i tre eller flera dimensioner kan leda till att dessa inbördes räknas som jämställda. Vid ett möte med anställda på Vägverket konstaterades att planerna fyllde kriterierna på ekonomisk och social hållbarhet, medan den ekologiska hållbarheten inte uppfylldes. Men att klara två krav av tre är ju inte så illa, sades det då.

Förutsättningar för liv måste vara överordnade

Det är emellertid en kvalitativ skillnad mellan den ekologiska dimensionen i förhållande till andra varianter av hållbarhet. De förändringar som klimatförändringar och annan miljöbelastning medför är ofta av irreversibel karaktär. Utrotade växt- och djurarter återuppstår inte. Åkrar som blivit saltöknar är milt sagt svåra att återställa. Rent dricksvatten kan svårligen ersättas av något annat för att tillfredsställa primära kroppsliga behov. Varken riksdagen eller andra politiska församlingar förmår ens med kvalificerade majoriteter att ändra naturlagarna.

Miljöaspekterna i hållbarhetsbegreppet bör rimligen stå i fokus för att inte ytterligare äventyra kommande generationers levnadsmöjligheter. Det finns starka motiv som talar för detta. Det finns en hygglig samstämmighet om vad ekologisk hållbarhet är för något. Hållbar utveckling lanserades som tidigare påpekades i en FN-rapport om miljötillståndet i världen. Det beskriver behovet av att anpassa den ekonomiska politiken och utvecklingen efter ekologiska krav. Inget annat. Det är dags att återgå till den betydelse som motiverade starten av Agenda 21-arbetet. Regeringen bör ges i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett förslag till en distinkt definition av begreppet långsiktigt hållbar utveckling utifrån ett bio-fysiskt perspektiv. Detta bör riksdagen ge regeringen som sin mening till känna.

Karin Svensson Smith (MP)